

Така бејаше грешна политика старе Угарске, коју створи римска курија, та стара непријатељица слободног развитка и полета народног.

У оно старо доба та је политика упропастила хришћанске народе на балканском полуострву, а помогла Турцима да се осиле и да на развалинама српске, бугарске и византијске хришћанске културе подигне варварску мухамедовачку државу.

Али се та себична политика најпосле осветила онима, њима самима, који је примише и подржаваху. Мађарска држава пропаде на Мохачком Пољу, Таборишту, као жртва своје грешне политике. Турци и западни хришћански немачки суседи поцепаше и прегазише негдашњу мађарску државу. О њу су се жребали међу собом турски султани и бечки ћесари.

А данас истина има, али је, на жалост, мален број мађарских патриота, који почињу назирати, да ће и садашње непоправљено издање старе грешне и себичне политике казнити оне, који је поновише и подржавају.

Разумемо и поимамо патриотизам г. писца и највеће поштовање одајемо његовом патриотском осећању. Надали смо се и чак смо поверовали, да ће такав добар патриота, као што је писац, поштовати и патриотско осећање српскога народа. Желели бисмо по томе, да је г. Калаји, бар као писац таког изврсног и већином објективно написаног дела, поштујући крвну и најсроднију свезу српскога народа у Босни, Херцеговини и у данашњој краљевини Србији, као што је свуда сам признао, да су становници Босне и Херцеговине Срби, да је, велимо, признао и оно богом дано право српскога народа на ове заиста српске земље. Писац врло добро зна, да српски народ, уз пркос свима уговорима и договорима, негује, чува и божјом помоћу очуваће и оствариће јединство српскога народа и цедину српских земаља на балканском полуострву. Ово је историјом и вековном мученичком патњом освећено право српскога народа. Ово је у срце сваког поштенос Србина урезано уверење и уздање, ово је народна светиња. Српски народ верује, да ће доћи време, кад ће му то право признати и друге европске државе.

Ово неколико искрених речи нека буде нов доказ мојих симпатија према народу мађарском, коме сам и по месту рођења и по породичним предањима искрено и пријатељски одан, и да га по његовим врлинама високо ценим и поштујем. Дао би Бог, да ове моје искрене речи уроде добрим плодом, да их мађарске патриоте чују и онако пријатељски приме, као што су у добром смеру и намењене; те да, жртвујући своје самообмане и не слушајући данаидске сумњиве понуде, увиде, да је њихово а и наше, као и осталих народа балканских, једино спасење од немачких тежња за истоком, ако узајамно будемо поштовали своја права, иако искрено узгајимо и ушчувамо пријатељство, споразумевање и заједницу правих својих узајамних интереса.

Друга је мана овога дела, што писац, као да завршује српску историју пропашћу српских држава у средини Х5-ог века. Изгледа, као да је са државом српском сахрањен и народ српски, да је у гробу лежао као мртав некаквих 350 година, па је онда у један пут чудесним начином васкрсао. Историја г. Калаја представља, као да је српски народ, после необичног напора у 13 ом, 14-ом и Х5-ом веку, не само изгубио свој државни строј, него је још пао у неку крајну немоћ, да се растворио у друштвене елементе, па у мртвилу провео три пуна века.